

РЕЦЕНЗІЯ

професора кафедри педагогіки
Національного університету біоресурсів і природокористування України,
доктора педагогічних наук, професора **ВАСЮК Оксани Вікторівни**
на дисертацію **ПЕТРИВА Андрія Богдановича** на тему:
**«Формування патріотичних ідеалів студентів
аграрних закладів фахової передвищої освіти»**,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
зі спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки»
галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка»

Актуальність та доцільність дисертації. В умовах сучасних викликів, зумовлених необхідністю захищати територіальну цілісність та національні інтереси України, відстоювати суверенітет та свободу, забезпечувати економічний добробут та ефективне функціонування держави, важливого значення набуває проблема формування патріотичних ідеалів молоді. Особливо актуальною дана проблема є для аграрних закладів фахової передвищої освіти, завдання яких полягає у вихованні нової генерації українських громадян, які були б не лише патріотами власної держави, готовими стати на її захист, але й виражали свою любов до рідної землі щоденною наполегливою працею. Випускники аграрних закладів фахової передвищої освіти із сформованими патріотичними ідеалами це – фахівців аграрного виробництва, громадські діячі, дбайливі господарі, які використовують потенціал рідної землі в цілях забезпечення економічного зростання та процвітання народу.

Посилює актуальність теми і низка виявлених автором суперечностей у сфері формування патріотичних ідеалів студентів, зокрема між: потребою суспільства у фахівцях аграрної сфери із сформованими патріотичними ідеалами та недостатнім рівнем вихованості у студентів закладів фахової передвищої освіти даного особистісного утворення; наявним досвідом формування патріотичних ідеалів студентів аграрних закладів фахової передвищої освіти та недостатнім його впровадженням у практику роботи цих закладів освіти; необхідністю розроблення методики формування патріотичних ідеалів студентів аграрних закладів фахової передвищої освіти і відсутністю системності в її впровадженні в цих закладах.

Отже, з огляду на потребу розв'язання суперечностей та нагальність теми дослідження «Формування патріотичних ідеалів студентів аграрних закладів фахової передвищої освіти», актуальність поданої на рецензування дисертації не викликає сумнівів.

Сутність обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій. Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, під час її виконання забезпечується застосуванням методології, адекватної меті та завданням, специфіці об'єкта і предмета, використанням необхідного комплексу методів дослідження, а також практичним упровадженням отриманих результатів.

Сформована автором джерельна база характеризується різноманітністю та достатньою повнотою, що є безперечним доказом інформативності та валідності представленої роботи.

Аналіз дисертації засвідчує, що науковий апарат визначено коректно, він відповідає вимогам до дисертацій і є достатнім для вирішення сформульованих у роботі завдань.

Зміст анотацій поданий українською та англійською мовами. Він відображає зміст дисертації, висвітлює суттєві аспекти роботи.

Обґрунтованість наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації, забезпечується також апробацією результатів дослідження.

Структура дисертації є обґрунтованою і логічною. Дисертація складається з анотацій, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (254 найменування з них 29 іноземними мовами) та 11 додатків. Загальний обсяг дисертації – 247 сторінок. Дисертацію проілюстровано 29 рисунками і 20 таблицями.

У вступі подано обґрунтування вибору теми дослідження, зазначено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; визначено мету, гіпотезу, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження; розкрито наукову новизну та окреслено практичне значення одержаних результатів, надано відомості щодо їх упровадження та апробації, кількості публікацій здобувача, у яких відображено основні положення дисертації.

У першому розділі представленого дисертаційного дослідження *«Теоретичні засади формування патріотичних ідеалів студентів аграрних закладів фахової передвищої освіти»* здійснено історико-генетичний аналіз ідей формування патріотичних ідеалів особистості; визначено сутність поняття «патріотичні ідеали студентів аграрних закладів фахової передвищої освіти» та його структуру, як синтез мотиваційного, когнітивного, емоційно-ціннісного та діяльнісно-поведінкового компонентів; обґрунтовано основні методологічні підходи до формування патріотичних ідеалів студентів аграрних закладів фахової передвищої освіти (системний, аксіологічний, культурологічний, особистісно-орієнтований, діяльнісний), що дало можливість отримати об'єктивну, достовірну інформацію та дозволило автору створити цілісну картину явища, що вивчається.

У другому розділі *«Методичні основи формування патріотичних ідеалів студентів аграрних закладів фахової передвищої освіти»* узагальнено зарубіжний та український досвід формування патріотичних ідеалів. Це дало можливість зробити висновок, що формування патріотичних ідеалів студентів здійснюється на трьох рівнях: міжнародному, національному, інституційному.

Аналіз педагогічних праць дозволив визначити сутність поняття «педагогічні умови формування патріотичних ідеалів студентів аграрних закладів фахової передвищої освіти», як комплекс спеціально аргументованих та організованих обставин та напрямів педагогічної діяльності, які в сукупності забезпечують успішність розв'язання поставлених завдань та результативність процесу формування патріотичних ідеалів студентів.

На основі використання методу експертної оцінки виокремлено та обґрунтовано педагогічні умови формування патріотичних ідеалів студентів аграрних закладів фахової передвищої освіти. До виділених умов віднесено: 1) формування стійкої мотивації студентів аграрних закладів фахової передвищої освіти до самовиховання патріотичних ідеалів; 2) забезпечення готовності наставників академічних груп аграрних закладів фахової передвищої освіти до формування патріотичних ідеалів; 3) використання виховного потенціалу соціально-гуманітарних дисциплін у формуванні патріотичних ідеалів здобувачів аграрних закладів фахової передвищої освіти; 4) залучення студентів аграрних закладів фахової передвищої освіти до різних видів позааудиторної діяльності патріотичного спрямування, які проводяться органами студентського самоврядування.

У третьому розділі *«Експериментальна перевірка ефективності методики формування патріотичних ідеалів студентів аграрних закладів фахової передвищої освіти»* виділено відповідні критерії (мотиваційно-цільовий; інтелектуально-когнітивний; емоційно-чуттєвий; діяльнісний), показники визначення рівнів (високий, середній, низький) сформованості патріотичних ідеалів студентів аграрних закладів фахової передвищої освіти.

Теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено методику сформованості патріотичних ідеалів студентів аграрних закладів фахової передвищої освіти. Побудовано модель формування патріотичних ідеалів студентів аграрних закладів фахової передвищої освіти, яка є комплексною і системною та охоплює цільовий, змістовий, теоретико-методологічний, процесуальний (включає етапи: мотиваційно-орієнтований, знансвий, операційний, рефлексивно-результативний), оцінно-результативний блоки.

Привертає увагу послідовне розкриття етапів формування патріотичних ідеалів студентів аграрних закладів фахової передвищої освіти. У структурі методики забезпечено визначені відповідні педагогічні умови.

Для визначення рівнів сформованості патріотичних ідеалів автором використовувалися наступні методики: експертне оцінювання, самооцінка, авторська методика діагностики патріотичних ідеалів студентів аграрних закладів фахової передвищої освіти.

Аналіз рівнів сформованості патріотичних ідеалів студентів аграрних закладів фахової передвищої освіти після формувального етапу дослідної роботи свідчить, що високим рівнем сформованості в експериментальних групах володіють 49 % здобувачів, а в контрольних – 34,5 %; із середнім рівнем в експериментальних групах – 37,2 %, а в контрольних – 44,7 %; із низьким рівнем в експериментальних групах – 13,8 %, а в контрольних – 20 %, що свідчить про ефективність розробленої та впровадженої здобувачем методики формування патріотичних ідеалів студентів аграрних закладів фахової передвищої освіти.

Кожний розділ дисертації має свою наукову значущість, слугує науковим підґрунтям для наступного розділу, в результаті об'єднання всіх розділів сформульовано цілісне

та системне бачення формування патріотичних ідеалів студентів аграрних закладів фахової передвищої освіти та використання їх конструктивних ідей у освітньо-виховній практиці.

Висновки до розділів та загальні висновки відповідають поставленій меті і завданням.

Ефективне виконання зазначених завдань відбулося завдяки вдало підібраній методології та вмілому її застосуванню.

Під час виконання дослідження мета дисертації була досягнута, а робота є завершеною науковою кваліфікаційною працею.

Значення одержаних результатів для науки й практики та рекомендації щодо їх можливого використання. Не викликає сумніву наукова новизна дисертаційного дослідження А. Б. Петріва, яка полягає в тому, що:

– *уперше*: визначено сутність і структуру поняття «патріотичні ідеали студентів аграрних закладів фахової передвищої освіти», під якими автор розуміє таке інтегративне особистісне утворення, що включає уявлення про зразок людської поведінки та залежить від знань про минуле українського народу, національно-визвольну боротьбу героїв, а також від знань екологобезпечних технологій у галузі АПК; ціннісне ставлення до героїчних та трудових прикладів розбудови та захисту держави і розвитку економічної могутності України; актуалізовану потребу наслідування патріотичного ідеалу, патріотичну поведінку, спрямовану на розбудову держави та сталий розвиток українського суспільства;

– виділено складові поняття «патріотичні ідеали студентів аграрних закладів: мотиваційний компонент: потреба в наслідуванні героїчних та трудових прикладів оборони держави та розвитку її економічної могутності, ведення екологічно безпечного господарства; когнітивний компонент: знання історії України про борців за самостійність, економічні знання, знання про екологобезпечне господарство та сталий розвиток; емоційно-ціннісний компонент: позитивне ставлення до громадянських обов'язків, демократичних цінностей, прикладів розбудови держави, героїчних подвигів захисників територіальної цілісності, ціннісне ставлення до екологобезпечних та раціональних способів господарювання; діяльнісно-поведінковий компонент: здатність бути свідомим громадянином, наслідувати приклад борців за українську державність, відомих господарників, аграріїв, дотримуватися норм національного законодавства;

– виокремлено та обґрунтовано педагогічні умови формування патріотичних ідеалів студентів аграрних закладів фахової передвищої освіти: 1) формування стійкої мотивації студентів аграрних закладів фахової передвищої освіти до самовиховання патріотичних ідеалів; 2) забезпечення готовності наставників академічних груп аграрних закладів фахової передвищої освіти до формування патріотичних ідеалів; 3) використання виховного потенціалу соціально-гуманітарних дисциплін у формуванні патріотичних ідеалів здобувачів аграрних закладів фахової передвищої освіти; 4) залучення студентів аграрних закладів

фахової передвищої освіти до різних видів позааудиторної діяльності патріотичного спрямування, які проводяться органами студентського самоврядування;

– *уточнено* сутність ключових понять дослідження, а саме: «ідеал», «ідеал виховання», «патріотизм», «методика формування патріотичних ідеалів»;

– *подальшого розвитку* набули зміст, форми, методи, прийоми, засоби формування патріотичних ідеалів студентів аграрних закладів фахової передвищої освіти.

Відзначимо практичне значення дослідження, зокрема, розроблення та впровадження в освітній процес аграрних закладів фахової передвищої освіти програми формування ціннісного світогляду особистості студента «Громадянин, патріот, фахівець», методичних рекомендацій для кураторів та викладачів коледжів «Формування патріотичних ідеалів студентів»; методики та педагогічних умов формування патріотичних ідеалів студентів аграрних закладів фахової передвищої освіти; розроблення діагностичного інструментарію для визначення рівнів сформованості патріотичних ідеалів студентів аграрних закладів фахової передвищої освіти, що можуть бути використані в освітній діяльності аграрних коледжів.

Матеріали та висновки дослідження можуть бути використані для розширення змісту курсів «Теорія і методика виховання», «Організація виховної роботи у закладах вищої освіти», «Педагогіка», «Історія педагогіки», у розробленні програм методичного забезпечення позааудиторної діяльності учасників освітньо-виховного процесу, в підготовці методичних посібників для кураторів академічних груп.

Повнота викладення матеріалів дисертації у роботах, які опубліковані автором. Основні положення та результати дисертаційного дослідження відображено в 11 наукових працях, з яких 4 статті у наукових фахових виданнях України, стаття у науковому виданні, включеному до міжнародних наукометричних баз даних Scopus та/або Web of Science Core Collection, 6 тез наукових доповідей.

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності. Аналіз дисертації та наукових публікацій не виявив фактів академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації чи будь-яких інших порушень принципів академічної доброчесності. Автором відповідним чином оформлені посилання на наукову літературу та нормативно-правові акти.

Висновки та пропозиції, що викликають певні сумніви, зауваження або вказують на окремі суперечності та можуть слугувати підґрунтям дискусії під час захисту дисертації. Водночас, не дивлячись на відзначені досягнення, дисертація А. Б. Петріва не позбавлена певних недоліків та дискусійних положень, тому дозволимо висловити деякі зауваження та побажання:

1. Підрозділ 3.2 «Методика формування патріотичних ідеалів студентів аграрних закладів фахової передвищої освіти», на нашу думку, варто перенести в розділ 2 «Методичні основи формування патріотичних ідеалів студентів аграрних закладів фахової передвищої

освіти» та підрозділ 2.1 «Зарубіжний і національний досвід формування патріотичних ідеалів студентів» у перший розділ «Теоретичні засади формування патріотичних ідеалів студентів аграрних закладів фахової передвищої освіти».

2. Визначені складники поняття «патріотичні ідеали студентів аграрних закладів фахової передвищої освіти» ґрунтуються на компонентній моделі особистості академіка І. Беха. На нашу думку, потрібно було б приділити більше уваги аналізу компонентів поняття «патріотичні ідеали студентів», запропонованими іншими дослідниками.

3. З тексту дисертації не зрозуміло, на основі чого були сформульовані педагогічні умови формування патріотичних ідеалів студентів аграрних закладів фахової передвищої освіти. Також, нашу думку, найбільш вагомими педагогічними умовами варто було б визначити не за допомогою методу експертних оцінок, а послуговуючись факторним (дисперсійним) аналізом, що дозволяє отримати більш обґрунтований результат.

4. Текст дисертації містить окремі огріхи стилістичного та редакційного характеру.

Висловлені зауваження і побажання мають рекомендаційний характер і не впливають на загальну позитивну оцінку дослідження.

Загальний висновок. Дисертація відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 261 від 23 березня 2016 року (із змінами, внесеними згідно з постановами Кабінету Міністрів України № 283 від 03 квітня 2019 року, № 502 від 19 травня 2023 року та № 507 від 03 травня 2024 року), наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки України № 759 від 31 травня 2019 року) і Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року (із змінами, внесеними згідно з постановами Кабінету Міністрів України № 341 від 21 березня 2022 року, № 502 від 19 травня 2023 року та № 507 від 03 травня 2024 року), а її автор Петрів Андрій Богданович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки» галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка».

Рецензент професор кафедри педагогіки Національного університету біоресурсів і природокористування України, доктор педагогічних наук, професор Оксана ВАСЮК